

חיים של תורה, מוסר ומידות טובות,
אמונה ובטחון והשקפה יהודית
נאמנה וטהורה שהנחיל לדורות גדול
מרבצי התורה ומעתיקי השמועה
אדוננו רבנו הגדול מרן ה"אבי עזרי"
רבי אלעזר מנחם מן שך זצוק"ל זיע"א

נקטין
מסורת מאבותינו
מנהג מרביתנו
(עירובין ד"ה ע"א וברש"י שם)

גליון ו - פרשת ראה, שבת מברכין וער"ח אלול תשפ"ה

"בנים אתם לה' אלוהיכם"

בגליון הקודם הבאנו את אשר אמר מרן זצוק"ל בהספד על רבנו הקהילות יעקב זיע"א וז"ל: "אולם כאשר נתבונן, כיהודים מאמינים, כיהודים שומרי תורה ומצוות, אין אצלנו מושג יתום כמקובל, אין יהודי יתום. בכל עת ובכל מצב, נותר ליהודי האב, האבא הנצחי, הקב"ה. "בנים אתם להשם אלוהיכם", "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי", כמו כל ילד, האוחז ביד אביו מלא בטחון, כן גם אנו יהודים, בנים למקום".

דברים אלו כתובים בפירוש המופלא "ספורנו" בפרשתנו על פסוק זה שהביא מרן זצ"ל וז"ל: "בנים אתם לה' אלקיכם, לא תתגודדו - שאין ראוי להראות תכלית הדאגה והצער על הקרוב המת, כשנשאר קרוב נכבד ממנו במעלה ובתקוות הטוב, לפיכך אתם (שאתם) "בנים לה'", שהוא אביכם {ש} קיים לעד, אין ראוי שתדאגו ותתאבלו בתכלית על שום מת".

בשיחה בישיבת "נחלת הלוויים" בחיפה, (בשנת תשמ"ח), האריך מרן זצ"ל להשריש, שכל מה שכתוב בתורה, זו המציאות של העולם, של החיים. וביאר בזה את המעשה המובא בגמרא (ע"ז ד"ט): "מכריז ר' אלכסנדר מן מאן בעי חיי? מאן בעי חיי? אכניף כולי עלמא ואתו לגביה, אמרו ליה: "הב לן חיי". אמר להם: "מי האיש הקפץ חיים אהב ימים לראות טוב, נצר לשונך מרע וגו'" - "חז"ל שמספרים סיפור, זו עובדה שהייתה, מעשה אמיתי (לא משל) - ורב אלכסנדר רצה ללמד, שזה לא רק רעיון, אמונה, אלא זו המציאות: מי ששומר לשונו, חי! התורה מדברת את המציאות, היא קובעת את המציאות". (והאריך מרן זצ"ל בזה).

"אדם שיודע שיש לו אבא - הקב"ה, הוא לא גלמוד, יש לו סיפוק"

בהמשך אמר מרן זצ"ל ביאור נוסף על דברי רבי אלכסנדר: "מאן בעי חיי" (מועתק מ'שיחות ממרן הגרא"מ שך זצוק"ל שנאמרו ב"לשון הקודש" ונכתבו מילה במילה כלשונו הטהורה) וז"ל:

"אבל יש בזה עוד דברים, שצריך אדם, שיהיה לו טעם בתורה ובמצוות

התורה. כמה תענוג וכמה טעם, נותן (יש) לאדם ששומר תורה בחיים שלו. אינני יודע איך קוראים לרחוב הראשי בחיפה, אבל כשאתם יוצאים לרחוב הראשי, ורואים אנשים הולכים - הנעליים מצוחצחים, הבגדים יפים, מלובשים יפה, הכל בסדר..., אוי, בתוך תוכם כולו רקוב! מפני שכל אלה הדברים, לא נותן להם שום סיפוק, לא משחק זה, ולא זה, ולא ליצנות זה, שום דבר לא מקבל מזה. הנשמה והנפש שלו ריקה. אם קורה לו איזה מקרה, הוא אבוד, אם הוא חולה, הוא באמת אבוד, באמת חולה.

אבל מי שיש לו את האמונה בהקב"ה, ויודע שהקב"ה משגיח על כל דבר, ומפקח עליו - "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שמכריזין עליו מלמעלה", ואם הוא חולה, הוא מתפלל להקב"ה, טאטא! אתה יכול לרפאות אותי, ואתה רוצה לרפאות אותי, ואם אתה לא מרפא אותי, אתה יודע למה אתה לא מרפא אותי... זה נותן לאדם סיפוק. הוא יודע שהוא לא גלמוד. "בנים אתם להשם אלוהיכם" - הוא יודע שתמיד יש לו את האבא! - זה מה שאני רוצה להגיד לכם, לא רק מכוח מה שכתוב, ודאי שמה שכתוב, כתוב. אבל צריכים להבין את זה כפשוטו! כמו שמכריז רב אלכסנדר: "מאן בעי חיי".

והמשיך מרן זצוק"ל: אני זוכר ב"קלצק", היה איש אחד שאמר לי: "בדרך כלל אדם רשע ו'טוב לו', מצטערים למה טוב לו, הרי הוא מחלל שבת ורשע... והוא (אותו אדם) אמר לי: 'אדרבה, צריך שיהיה לו טוב, כי אם לא יהיה לו טוב, בכלל רחמנות עליו, אין לו, לא עוה"ב ולא עוה"ז, אז לכל לפחות, שיהיה לו עוה"ז. אדרבה, צריך לרצות שיהיה לו טוב...".

מי שיודע את האמת, שיש את הקב"ה לידו, כל מה שקורה לו - יש את האבא על ידו. ולא צריך לשכוח את זה, רק צריך לזכור... והעניינים האלה, נדמה לי, ש(מי) (ש) לא בן תורה' לא יכול להבין את זה, רק 'בן תורה' יכול להבין את זה. 'לא בן תורה' יחשוב, שזה מסתמא איזה בטלן מדבר כך. אם נצא לרחוב נדבר דברים כאלו... כולם יצחקו מה הוא מדבר... אף שבתוך תוכו, הוא מרגיש שהוא ריק.

אבל מי שהוא 'בן תורה', ולומד תורה, לא רק המצווה שלומד תורה,

ייסורים, מ"מ, הד' אמות של הלכה שבתוכן חי, היו מלאי עונג ושמחה אמיתית, עוה"ז לא היה לו, אבל "אשריך בעוה"ז" - של "ובתורה אתה עמל", היה לו. היה לו עולם הבא בעולם הזה!".

מסופר (בכמה סגנונות): "היה זה באחד הרגעים הנרגשים ביותר בחייו של הנגיד המפורסם הנדיב הדגול מרבבה רבי משה יוסף רייכמן זצ"ל - אשר היה נאמן לגמרי ומסור עד מאד כל ימי חייו למרן זצ"ל - הוא התיישב לצידו של מרן זצוק"ל, וציפה לשמוע כל מילה שתצא מפי מרן זצ"ל, בעניין מורכב שהוא בא לקבל את הכרעתו. לפתע, פנה אליו מרן זצוק"ל ואמר לו בקולו החרישי: "אני מקנא בעולם הבא שיש לך, ר' משה, אבל אני בטוח שאתה מקנא בעולם הזה שיש לי"....

וכך מתאר את הדברים במבוא לספר "מחשבה אחת" (ראה בהמשך): את העולם הבא בעולם הזה, טעם רבינו מרן זצ"ל, בכל דבר חידוש ששמע מרבנותיו או נתחדש לו בדיבוק חברים ובפלפול התלמידים, מי שזכה לשהות במחיצת המאור הגדול מרן זצ"ל, היה יכול למשש בחוש את שמחת התורה שפרצה ללא גבולות מפניו הבהקים, התלהבותו מכל דבר חידוש, גילוי העומק שבסוגיא, היתה אצלו כמוצא שלל רב בפועל ממש, ואף יתירה מכך. הוא היה הופך את החידוש מכל צד, ומתענג על כל זווית של הארה, מתפעל מכל זיז של הברקה מלוטשת - אותה מצא ביהלום התורני שהתגלגל לפתחו, בעיצומו של יום...

וכך היה אומר מרנא ורבנא הגרי"ז מבריסק זצ"ל: "יודעים אתם מדוע כל חידוש שמתחדש לי, ראשית לכל, אני אומר לר' לייזר (שך) -!? משום שרק הוא יכול לשמוע את החידוש, ולמצות את שיא ההתפעלות ממנו. הוא יודע לשמוע "ווארט", להתענג עליו לשוש ולשמוח עמו".

וכי תאמרו ומה בכך? המשיך ונימק הרב מבריסק - אל יקל הדבר בעיניכם - שכן אמרו במדרש שיר השירים על הפסוק (ד' יא'): "דבש וחלב תחת לשונך", כי מי שאומר דברי תורה, ואינם ערבים על שומעיהם כדבש וחלב, המעורבים זה בזה, נוח לו שלא אמרם. נאמר כאן 'תנאי' בכבודה של תורה, שיהיו דברי תורה נשמעים מתוך עריבות ושמחת הלב, מתוך הכרת ערך החידוש, וההרגשה כי יש לרקוד עמו. את זה אני מוצא רק אצל ר' לייזר, ולכן הוא זוכה לשמוע ראשון את הדברים שהתחדשו אצלו".

מרן זצ"ל העיד על עצמו, מקרה אחד מאותם ימים מאושרים בבית הרב מבריסק ז"ל, וכך סיפר: יצאתי מביתו כה שמח, לאחר ששמעתי מפיו דברי תורה, עד שהיו הדברים מאירים כנתינתם מסיני, והנפש התמלאה בשמחה על כל גדותיה. בדרך פגשתי תלמיד חכם ממכירי ומרוב הרגשת השמחה התבטאתי לפניו: 'כי איני יודע אם מגיע

אלא התורה נותנת לו חיים. התורה היא תורת חיים, התורה היא, לא רק מה שלמדתי אתמול ושלשום, התורה לא מגבילה את האדם, ולא לוקחת ממנו שום דבר. התורה מסדרת לאדם איך לחיות.

אתם שומעים מה שאני אומר? - אם תיכנס במסעדה מלאה דברים מתוקים, ותאכל את הכל, תכף תחלה. אבל צריך לאכול קצת היום וכו'. התורה מסדרת איך לחיות, ומלמדת את האדם להיות אדם. אדם לא צריך להיות חמור. אדם צריך להיות אדם עם מידות טובות". (ועי"ש עוד מה שהאריך מרן זצ"ל בזה).

"יהודי יודע שיש תכלית לחייו - גם ליסורים"

בני זוג נכנסו לחדרו של מרן זצ"ל לקבל תנחומים לאחר פטירת בנם, ילד רך בשנים, בנסיבות טרגיות. בני הזוג היו שבורים ורצוצים. אולם מרן זצ"ל מצא מסילות לליבם וכך אמר להם: "יהודי תמיד מאושר, משום שיש תכלית לחייו, אין אדם בעולם שאין לו צער, ואין אדם בעולם שאינו סובל עגמת נפש מפעם לפעם. ההבדל היחיד הוא, שאדם שאינו יודע מה היא תכלית חייו, ולשם מה עליו לסבול בזה העולם - הרי הוא חש ממורמר, על שנולד והגיע לעולם שכזה, מלא סבל ותלאה... לעומתו היהודי, יודע כי מטרה נכבדה מאין כמותה עומדת מאחורי ירידתו אל זה העולם, ולפיכך הוא אינו מתאונן ואינו מתלונן, כאשר מכיר הוא בכך שזה טיבו של עולם - הוא מלא ניסיונות אשר יש להתמודד עמם.

היהודי תמיד מאושר, משום שהוא יודע שהקדוש ברוך הוא, שהוא אב הרחמן נמצא עמו בכל המצבים, וכפי שאמר דוד המלך ע"ה: "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי". כאשר יהודי יודע, כי מלך מלכי המלכים, שאוהב אותו הכי הרבה שאפשר, צועד לצידו בכל רגע - כלום יכול להיות שבור ורצוצ? ברור שלא!".

"אם אתה עושה... אשריך בעולם הזה"

בהספד מופלא ומרומם שנשא נזר ראשי הישיבות מרן הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל ראש ישיבת "באר יעקב" על מרן הרב שך זצוק"ל אמר כך:

"מורי ורבותי, כמה יש לנו לימוד מראש הישיבה זצ"ל! - שמענו אותו באומרו: 'כי אין לו בעולם הזה כלום', אך אני רוצה להגיד לכם, כי הכרתי את ראש ישיבה זצוק"ל כ-60 שנה, וכל חייו היו מלאי אושר ושמחה אמיתית. עת יגע ועמל בתורה הקדושה בכל כוחותיו, ונגלו לו עומקי סודותיה, עוד פשט אמיתי ברשב"א וברמב"ן, עוד פשט בדברי הרמב"ם ורבי עקיבא איגר, תמיד היה שקוע כולו בתורה, והיה שש ושמח בהבנת דבריה. ככה ראינו אותו אצל הרב מבריסק, כך גם בישיבת לומז'ה, וגם לאחר מכן. תמיד כשהייתי פוגשו, היה עסוק באיזושהי קושיא או תירוץ, זה כל חייו וכל מהותו. ואף שחיי העוה"ז שלו, היו מתוך הדחק ועם

לי עולם הבא, אולם אם מגיע לי, אזי אכלתי אותו בהנאת השמחה, מאותו החידוש ששמעתי מפי הרב מבריסק'.

ואפשר שזו אותה הפעם - סיפור מפורסם - שהגאון רבי דוד פינקל זצ"ל היה מספר, שביום שלג כבד מאד בירושלים, וכולם מתבאים בביתם בגלל הקור, הוא רואה, על מדרגות פתח ביתו של הרב מבריסק זיע"א, את מרן זצ"ל מקפץ ורוקד משמחה..

ומתוך שמחת התורה הזו, זכה מרן זצ"ל להיות דבוק בתורה ממש כפשוטו, כדברי ה"אגלי טל" בהקדמה: "ומדי דברי בו, זכור אזכור, מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל, בעניין לימוד תורתנו הקדושה, ואמרו, כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כל-כך לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג, והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא, כי זה היא עיקר מצוות לימוד התורה, להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה, הוא נעשה דבוק לתורה" ועי"ש עוד בדבריו.

וכל הלומד בתורת רבינו הגדול והנורא ה"אור החיים" הקדוש זיע"א, ימצא ויבין בלבבו, את אשר אין ספור פעמים מלמדנו ה"אור החיים" הק', את כל מעלת לימוד התורה {וְאֵין חֲשִׁיבוֹת אֵלָּא עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּלִבָּד} ובתנאי שלומדים בשמחה ואהבה, ולרבים נודעו דבריו: "גם ירמוז במאמר [וְשִׁמְחָתָ] בְּכָל הַטּוֹב אֶל הַתּוֹרָה, כְּאֹמְרֵם ז"ל (אבות פ"ו מ"ג) וְאֵין טוֹב אֵלָּא תּוֹרָה" - שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם".

דרך החינוך בדורנו: "אשרינו מה טוב חלקנו"

מרן רבינו הגאב"ד הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א, תלמידו הנאמן והאהוב של מרן זצ"ל, שמרן זצ"ל העריכו עד למאד (ואף נתן לו ב' הסכמות יקרות לספרים הראשונים) ואכמ"ל בזה, הוציא (החל משנת תשס"ד) סדרת ספרים נפלאים ומופלאים הנקראים "מחשבה אחת", ד' כרכים מלאים מזן אל זן בענייני תורה, מעלתה ועמלה, אמונה, מוסר ותיקון המידות, לאורו ובדרכיו של מרן הרב שך זצ"ל. בראש כל כרך מובא-מבוא: דברים, מעשים, הנהגות, ש"הוא היה אומר - וכך היה נוהג". אי אפשר להגזים ביקרת הספרים האלו ומבוא הבית הנ"ל, 'טעמו וראו כי טוב'.

במבוא לחלק ג' נכתב שם כך: 'ברוח האושר של התורה והמצוות - ביקש רבינו זצ"ל להנחיל את דרך החינוך לדורנו אנו'. וכך מספר הגאון רבי ישראל גנס שליט"א: כשהייתי אצל רבינו בפעם האחרונה, שאלתי אותו: 'על מה חשוב

בעיקר לדבר בציבור? איזה מסר חשוב יש להעביר לדור?' ומרן צוק"ל ענה לי תשובה, שהיא לגבי כעין צוואה!

וכך אמר: "בכל דור ודור יש עניין אחר עליו יש לעורר, ובו יש להתמקד. כשהיינו צעירים, ההשכלה קלקלה בכרם ישראל. ההשכלה תפסה מקום של כבוד בסולם שאיפותיהם של האנשים, והייתה אבן שואבת

שסחפה אחריה את הטובים והמובחרים. היום ההשכלה איננה מעניינת כמעט, היום כלשוננו - רוצים "לעשות חיים". מה שמסתובב ברחוב היום הוא - התחושה: "אכול ושתה - כי מחר נמות". בדורנו צריך להראות שבתורה יש "חיים"! יש לנו "עולם הזה"! אל תדבר על עולם הבא, יש לנו עולם הזה, בתורה הקדושה עצמה נתונים החיים, החיים הטובים! החיים המאושרים! - "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים". אלה שאין להם תורה - רחמנות עליהם... הם פשוט מסכנים. אין להם כלום בעולמם, כלום. לנו יש הכל! יש לנו "חיים". ועל זה צריך לדבר, על האושר שלנו - "אשרינו מה טוב חלקנו".

רבנו מרן זצ"ל, לא רק דיבר על ה'אושר' שנפל בחלקנו, אלא אף הקרין בכל הליכותיו "שמחת חיים" מדבקת. וכך אף תבע מתלמידיו - 'לחיות את האושר', וללכת תמיד בתחושת שמחת אמיתית ותמידית, על הזכות להימצא ב'ד' אמות של הלכה. על הזכות להיות מוקפים בחכמה האמיתית, ולא ברחוב המלא שקר. כמה שביקר רבנו את דרכיו, ותבע מעצמו לזכך את מידותיו דקה מן הדקה, הדבר לא העיב על ה'שמחת החיים' שאפפה את סביבתו כידוע. פעם אחת אף התבטא ואמר: "כמה מאושרים אנחנו, אנו העם הנבחר, עם התורה והמצוות, ואף שנכשלים לפעמים, סוף סוף 'מיר זענן' נישט אזוי שלעכט' {- איננו גרועים כל כך} ואנחנו צריכים להיות שמחים בחלקנו".

"עשיתי הכל בשמחה ובחשק"

הגאון הגדול רבי יעקב כץ שליט"א תלמיד מובהק וקרוב מאד מאד למרן זצ"ל, נכנס פעם עם בנו לבית רבנו, וביקש שידריכו וימריצו בדרכי העלייה בתורה, נענה רבנו ובדברי החיזוק שנשא בפני הבן, גילה טפח מזהיר מגדולתו שצמחה מתוך שמחתו בתורה במצוות וכך אמר:

"תדע לך, שהעיקר מה שגדלתי, היה מפני שעשיתי הכל בשמחה וחשק. צריך לשמור מכל משמר שהכל יהיה בחשק. לכן מחד, צריך כל הזמן להיות במרץ, ללמוד בהתלהבות, ומאידך - אסור להתאמץ יותר מכוחות הנפש. צריך ללמוד טוב, אבל גם לאכול טוב, לישון טוב, ללכת לפעמים לים כדי שיהיה שמחה וכוח".

ורבנו המשיך והעיד על עצמו כיצד צמח וגדל: "בכל שבת הייתי חוזר על כל מה שלמדתי באמצע השבוע, הן הגמרא והן החידושי התורה שהתחדשו לי באמצע השבוע, וגם בהלכה וגם ברעיונות של מוסר, על הכל הייתי חוזר בשבת, וזה נתן

'חלילה, לא בשביל גאוה, היות ובקשתם, אומר לכם מעט. אתם יודעים שביום שלישי, אני אומר שיעור כללי. אם רוצים שהשיעור יהיה אמת לאמתה, אי אפשר לשלוח אותו מהכיס, צריכים להכין אותו טוב טוב. בימים שלפני השיעור, כל כולי שקוע בשיעור. אני אוכל וחושב על השיעור, אני ישן וחושב על השיעור... הרב שך הישיר לעברי את מבטו וציין: 'גם עכשיו כשאני מדבר אתך, אני חושב על השיעור. זה מה שנקרא להיות שקוע בלימוד!'

כפי הידוע, עבר הרב שך חיים קשים מאד מבחינה גשמית. בצעירותו הוא נפרד מהוריו ולא ידע על גורלם, במשך

תקופה ארוכה, הוא למד בעזרת הנשים, כשאשה מביאה לו מזון. אבל למרות זאת, הוא למד תמיד ב'שמחה' וב'הנאה'. הלימוד היה ה'הנאה' האמיתית שנסכה טעם ושמחה בחייו. לאחר הביקור המפעים חזרתי לישיבה ואמרתי לחברי: 'תמיד ידעתי שהגרא"מ שך הוא גדול הדור, אבל כשהייתי במחיצתו, למדתי שהוא גם האדם המאושר בעולם!'

"ההצלחה בתורה של הילדים - תלויה רק ביראת שמים של ההורים"

"שתהיה בבית אורה טובה של שמחה - ושמחה היא רק במעשה מצוה".

יראת שמים - פירושו "ערליכער איד"!

נכנס פעם בחור אל מרן זצ"ל שהיתה לו שאלה בענייני שידוך. הבחור סיפר, כי שיבחו מאוד את מידותיה הטובות של המדוברת, אך יש אומרים שהיא לא כשרונית במיוחד. שאלו מרן זצ"ל: מה איכפת לך שהיא לא כשרונית? השיב הבחור: 'אם ההורים אינם כשרוניים, גם הילדים הרי לא יהיו כשרוניים'. חייך מרן זצ"ל להפלטתו של הבחור ואמר: "הכשרונות וההצלחה של הילדים, אינם תלויים בכשרונות של ההורים, יש הורים כשרוניים שילדיהם פחות כשרוניים, ומצאנו אף להיפך, ילדים מופלגים בתורה, שגדלו אצל הורים פשוטים. ההצלחה בתורה של הילדים תלויה רק בדבר אחד - ביראת שמים של ההורים!'

שאלו הבחור: ומה היא יראת שמים? השיב מרן זצ"ל: יראת שמים - פירושו "ערליכער איד"! שאל הבחור: ומה זה "ערליכער איד"? וכאן קיבל הבחור תשובה שעליה יושתת ביתו של בן תורה - בן עלייה.

וכך השיב מרן זצ"ל: "יראת שמים... - ראשית כל לפחד מה'. כל מעשה ומחשבה של האדם, יהיו מתוך התבוננות שזה לרצון לפני ה'. חס וחלילה לא לפגוע בכבוד הזולת, לא לפגוע בממון הזולת, תמיד תהיה בבית אורה טובה של שמחה - ושמחה היא רק במעשה מצוה. ועצבות היא רק אם נכשלים בעבירה - כל זה כלול ביראת שמים. שתהיה מפחדת מעבירה כמו מאש. תהיה לה אהבת הבריות, תיטיב עם הבריות, תהיה גומלת חסדים וטובת לב ויהיו בה כל המידות הטובות. אך

לי שמחת עצומה וסיפוק גדול. כדי להרבות חשק, הייתי לומד ספר "קצות החושן", לאו דווקא מה שקשור לסוגיא, אם התעוררה קושיא מה טוב, אז העיקר שיהיה הלימוד נותן טעם וחשק בלב".

יש בנותן טעם להביא את הסיפור ממבטו של הבן הצעיר, שהיום הוא ב"ה מרביץ תורה ומוסר בכמה ישיבות, וכך מספר בלשונו רבי חננאל כץ שליט"א: בראשית דרכי בישיבה, זכיתי להיכנס למעונו של רבנו מרן הגרא"מ שך זצ"ל, יחד עם אבי מורי רבי יעקב כץ שליט"א, שהיה תלמיד חביב עליו עד מאד. ביקשתי מהרב שך הדרכה לדרכי בישיבה, וכה היו דבריו: 'בחור טוב אוכל

טוב וישן טוב'. הרב שך שתק לרגע והוסיף כשבת שחוק על פניו: 'כמובן, לומד טוב... ומדי פעם אף הולך לים עם חבריו. דעו לכם, אם רוצים לגדול, צריכים להיות בשמחה!'

'בחור צריך ללמוד ב...'. אמר הרב שך, ועצר כשהוא מנסה למצוא את המילה המתאימה. אבי שליט"א הציע את המילים 'בחשק', 'בגישמאק', 'בברען' אך הרב שך קרא: 'ניין! ניין! בעודו תר אחר המילה המדויקת שתגדיר את כוונתו. כשהוצעה המילה 'בהנאה' (אגב: מילים נרדפות ל'הנאה': עונג, שמחה, חוויה, תענוג) התלהב הרב שך וקרא: 'כן, בהנאה! בהנאה! כך צריכים ללמוד. דעו שכל גדילתי בתורה, הייתה בזכות שתמיד השתדלתי ללמוד ב'הנאה', ב'שמחה'.

הרב שך עבר לתאר את ה'הנאה' האישית שלו: 'בכל שבוע, החל מליל שישי, הייתי חוזר על כל מה שלמדתי והתחדש לי במשך השבוע, הן בגמרא, הן בהלכה, והן במוסר. איזה 'שמחה' זו היתה! הייתי מסיים לחזור על הכל בליל שישי או למחרת ביום שישי. בשבת הייתי לומד משהו אחר, ש'משמח' ללמוד ומתחשק ללמוד, כגון 'קצות החושן', 'מנחת חינוך' או חידושי רבי עקיבא איגר.

כשאבי שליט"א שאל האם הכוונה ל'קצות החושן' על הסוגיא הנלמדת בישיבה? השיב הרב שך בתוקף: 'ניין! ניין! כאומר שה'שמחה' בשבת היתה ללמוד עניינים אחרים, לאו דווקא מהסוגיא בה הוא היה שקוע במשך כל השבוע.

'הייתי לומד 'קצות החושן' על איזה ענין או נושא כלשהו שמעניין אותי. כך היו לי חשק ושמחה בלימוד. בסוף כל חודש, הייתי חוזר על כל מה שלמדתי במשך החודש, בסוף כל 'זמן', הייתי חוזר על כל מה שלמדתי במשך ה'זמן', ובסוף כל שנה, הייתי חוזר על כל מה שלמדתי במשך השנה. בסוף כל פרק הייתי חוזר על כל הפרק, ובסוף כל מסכת הייתי חוזר על כל המסכת!'

'איזה הנאה' זו היתה, כך למדתי וגדלתי, רק כך אפשר ללמוד ולגדול! הכריז הרב שך בהתלהבות. הרב שך המשיך ודיבר על שקיעות בלימוד התורה, ואבי שליט"א ביקש ממנו שיחשוף מעט על עצמו, כדי שנקבל מושגים בגדלות. וכה היו דבריו כמעט מילה במילה:

העיקר שלא תימשך אחרי הגשמיות! וכל שאיפתה תהיה שבניה ילמדו תורה. אם יש הורים כאלה, אז זוכים לבנים צדיקים תלמידי חכמים ויראי שמים. (שו"ר שהסיפר מובא בספר בקדוש "פניני רבנו האבי עזרי" עמוד ע"ג ע"ש לשונו (הזך)

"להיות ארלכער, יותר חשוב מלהיות ראש ישיבה"

הגאון הגדול רבי עמנואל טולידאנו שליט"א בעל ה"עטה אור", מתלמידיו החביבים והיותר מובהקים של מרן זצ"ל (זכה לקבל ממנו ארבע הסכמות לספריו) מספר: "הייתי רגיל בשבת אחר הצהריים ללכת לרב שך, והייתי מביא עימי את הילדים שלי. הרב שך היה בוחן אותם ונותן להם סוכריות. פעם אחת, אחד מילדי ביקש ממני שאבקש מהראש ישיבה שיברך אותם. אז בקשתי ממנו: הילד הזה רוצה ברכה. הרב שך בירך אותם: "שיהיה ערלאכער איד". והילד אמר: 'תגיד לראש ישיבה שיברך אותי שאזכה להיות ראש ישיבה'. אמרתי להרב שך: הילד רוצה ברכה להיות ראש ישיבה... ענה הרב שך: "להיות ארלכער, זה יותר חשוב מלהיות ראש ישיבה".

והנה הגרע"ט שליט"א פירש כוונת מרן זצ"ל: "ערלאכער איד" היינו ישר ונאמן! ולפירושו זה, הביא ראייה לדברי מרן זצ"ל ממ"א פ"ו דפרקי אבות, דאיתא שם: "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה", וצריך לבאר מה זה "דברים הרבה" - הרי אחר כך המשנה מפרטת הרבה דברים שזוכה להם, "נקרא רע אהוב וכו'" ומפרש רבינו ה"נפש החיים" זיע"א בפירושו "רוח חיים" על פרקי אבות, שהכוונה שזוכה להרבה השגות בידיעת התורה. וממשיכה המשנה ואומרת: "ולא עוד, אלא שכל העולם כדאי הוא לו", היה כדאי להקב"ה, לברוא את כל העולם בשביל האדם הזה. {כמו שכתוב בסוף קהלת: "סוף דבר הכל נשמע את אלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם", ואומרת הגמרא בברכות, שכל העולם נברא בשביל זה. גם כאן הפשט, שכל העולם נברא בשביל העוסק בתורה לשמה}. ממשיכה המשנה ואומרת: "ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן", והנה הרי כבר כתוב בהתחלה שהוא 'זוכה לדברים הרבה', 'וכל העולם כדאי הוא לו', ועל זה כתוב, שאחר כך תתווסף לו עוד מעלה, שיזכה להיות 'צדיק חסיד ישר ונאמן', ומה נוסף עוד על מה שזכה מקודם? ונראה מזה, שלהיות 'צדיק חסיד ישר ונאמן', זה דבר יותר גדול ממה שהיה קודם.

וידועים דברי הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות שכירות (פרק י"ג הלכה ז) וז"ל: "כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן, ומוציא כל היום במרמה, אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה, וכן חייב לעבוד בכל כחו - שהרי יעקב הצדיק אמר "כי בכל כחי עבדתי את אביכן", לפיכך נטל שכר זאת, אף בעולם הזה, שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד".

מלמדנו הרמב"ם ז"ל, מה הסיבה שיעקב אבינו זכה בעושר גדול, בגלל שעבד את לבן בישרות ונאמנות, הוא מסר את נפשו לעבוד בנאמנות, כמו שאומר יעקב ללבן: "הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני", יעקב אבינו היה רועה במדבר, הוא לא הלך למקומות שמגדלים אנשים, הוא הלך להפקר, היה חם, והכל עשה במסירות נפש לעבוד טוב. (עכ"ד).

"הוגה דעות ועורך מחשבות באמונה"

בנותן טעם להביא את אשר כותב הגרע"ט שליט"א בהקדמה לספרו הראשון שיצא בשנת תש"ל וז"ל: "והנני להודות כאן ביחוד לכבוד מו"ר הגאון האמיתי מדברנא דאומתיה מרן רבי אלעזר מנחם מן שך שליט"א, אשר מאז היותי בישיבת פוניבז' ועד היום, לא עזב חסדו מאתי, ותמיד שם עינו עלי להדריכני בכל העניינים וקיים בי מאמר חז"ל ספי לי' כתורא, ומרבית העניינים שבספר ביחוד בח"ב, הבאתי אליו לכור המבחן, כל ענין בשעה שנלמד, ומהם שהסכים עליהם, ומהם שהעיר עליהם כמבואר בפנים, יה"ר שיאריך ה' ימי בטוב ושנותיו בנעימים, לשמחתנו ולשמחת כל תלמידיו ולשמחת כל ישראל, אכ"ר.

ובראש ספרו ח"ב נכתב וז"ל: "אמר המחבר: העניינים המתבארים בחלק זה, הם שיעורים שנאמרו בישיבה בדיבוק חברים ותלמידים מחכימים, וכמעט כל שיעור, הבאתי בזמנו לכור המבחן לפני כבוד מו"ר הגאון האמיתי מרן רבי אלעזר מנחם שך שליט"א ויש שהסכים עליו ויש שהעיר עליו ותיקן הדברים כמבואר בפנים".

בהקדמה לספרו "עטה אור" - עה"ת ובעניני אמונה - שצא לאור בשנים האחרונות כותב הגהמ"ח שליט"א וז"ל: "גם שיעוריו של כבוד מו"ר ראש הישיבה מרן הגרא"מ שך זצוק"ל שהיו דורשים העמקה ועיון, עזרו לפתח כושר החשיבה. ובעשרים שנה האחרונות תמיד דיבר בעניני אמונה (כידוע לכל. שתמיד חיווה דעות, והשמיע דברים מאירים בכל העניינים, כי היה תמיד הוגה דעות ועורך מחשבות באמונה ובכל ענין). וכמה פעמים בבואי לבקרו בשבת כדרכי, מצאתיו חושב בעניני אמונה, והרצה לפני מערכה שלימה של מחשבה המוכיחה מציאות הי"ת ושהוא הפועל בכל. כגון התבוננות על המוח, שהיה טוען בלהט גדול {ודופק בידו על השולחן} ומתפלא תמיד: 'איך חתיכת בשר יכולה לחשוב?! {ובלשונו: זאגט מיר, וי אזוי א שטיק פלייש, קען טראכטן!} והיה מוכיח מזה, שהחשיבה היא כח אלקי, המתגלה לאדם כשהוא משתמש במוחו. וכן היה מתפלא על העין - איך בשר יכול לראות? וטוען ומברר ומשכנע שזה אלקות. או כשהיה אומר - שהוא מכיר את הבורא מנמלה קטנה, איך בראש הקטנטן שלה, יש עינים, מוח, פה, אף, מי יכול לברוא בריאה כ"כ מסובכת, בגודל קטנטן כזה. וממכת הדם היה מבאר ומברר ומוכיח שהקב"ה מחדש

ומהווה כל רגע את הבריאה. וכל השיחות האלו ודבקותי במו"ר צוק"ל דרבנו אותי לחשיבה והתבוננות".

"אנן פועלי דיומא אנן"

מתוך דברי הרמב"ם הנ"ל בהלכות שכירות מורגליה בפומיה של הגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א, תלמיד גדול ומובהק מאד של מרן זצ"ל, אשר דבוק והוגה בתורתו יומם ולילה ומעתיק שמועותיו בכל סוגיות הש"ס, לבאר לשון הגמרא בעירובין דס"ה ע"א דאיתא התם: "אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא, א"ר שמעון בן לקיש לא איברי סיהרא אלא לגירסא. אמרי ליה לר' זירא מחדדן שמעתך - אמר להו דיממי ניהו. אמרה ליה בריתיה דרב חסדא (י"ג אמרין ליה בנתיא) לרב חסדא, לא בעי מר מינן פורתא? אמר לה (ו) השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינום טובא. אמר רב נחמן בר יצחק אנן פועלי דיממי אנן. רב אחא בר יעקב זיף ופרע". וברש"י ז"ל שם: יומי דאריכי - ימים שהוא בקבר, אריכי לישון, וקטיני לעסוק בתורה ובמצות: ונינום טובא - ונישן הרבה: זיף ופרע - היה קובע לו לשנות כך וכך פרקים ביום והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום, ופורע קביעות עתו בלילה". וכתבו שם בתוספת, שמה שאמר רבי שמעון בן לקיש, לא איברי ליליא אלא לשינתא, היינו רק בתקופת תמוז, שהלילות ארוכים מאד. וז"ל הרשב"א ז"ל: כלומר: לילי תקופת תמוז, אבל משם ואילך אדרבא אמרין (ויקרא רבה פי"ט:) אין רינה של תורה אלא בלילה, ואמרין (תענית לא, א): "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף" וכן כתבו כל הראשונים וכן נפסק להלכה. ולפי זה רגיל לומר הגרא"ג שליט"א, שכיון דאיתא בגמרא שאנן פועלים, א"כ צריך להתנהג כדברי הרמב"ם בחיוב של פועל, בלי הפסק כלל.

ובאמת הן הן דברי ה"מסילת ישרים" היסודיים מאד בריש פי"ט וז"ל: "אמנם צריך שידע האדם, כי לא למנוחה הוא בעולם הזה, אלא לעמל וטורח. ולא ינהג בעצמו, אלא מנהג הפועלים העושים מלאכה אצל משכיריהם, וכעניין מה שהיה אומר (עירובין סה, א): "אגירי דיומא אנן", וכדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחיפזון ושינתם עראי, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב. ועל זה נאמר (איוב ה, ז'): "כי אדם לעמל יולד". וכשירגיל עצמו על זה הדרך, ימצא העבודה

קלה עליו ודאי, כיון שלא יחסר בעצמו ההזמנה וההכנה אליה. ועל זה הדרך אמרו זכרונם לברכה (אבות ו, ד): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן" - שהוא כלל ההרחקה בתכלית מן המנוחות והעידונים".

ומה מתאימים דברים אלו למרן זצ"ל, אשר כל ימיו היה דרוך

כחייל בקרב, לעשות רצון אביו שבשמים, וביראת שמים המופלגת שלו, למד ושש ושמח בתורה ובאהבתה ישגה תמיד, ויחד עמו ועם רבבות תלמידיו, רומם והרים קרנה של תורה וגידל את עם ישראל בכלל ובני התורה ולומדי תורה בפרט להיות שמחים בחייהם ומורשתו לדורות - כמסורת אבותינו מסיני בפרקי אבות - "אם אתה עושה כן - אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא".

"ויתמלא שמחה ואהבה לחכמה זו - עד שלא ידע ולא ירגיש שום מפריע"

בהקדמה המופלאה ל"אבי עזרי" על הרמב"ם ח"א (נשים קדושה) שי"ל בירושלים תש"ח, כתב מרן זצ"ל דברים המתאימים לסיום גיליון זה:

"אבל עיקר עבודת האדם בזה, להתרומם מעל כל דבר מפריע ועל כל סיבה, ומתוך הצער ימצא לו האדם הרווחה, ושיהיה לו ישוב הדעת וצלוחת, וזאת בא לו לאדם, אחרי התבוננות בגדלות החכמה ועמקותה, שאין לה קץ ותכלית, וארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ויתמלא שמחה ואהבה לחכמה זו, עד שלא ידע ולא ירגיש שום מפריע, ואור תורה יחייהו וגדלות המצוה עלי, ועל מה יתאונן, כי יקרה היא מפנינים ומפז, והפוך בה דכולה בה, ו"אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד".

ובפרשת וילך (פסוק יז) כתוב: "ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה". ויש לדקדק שמתחיל ב'רעות רבות וצרות' ומסיים ב'רעות' לבד, ולא אמר מצאוני 'הרעות והצרות האלה'?

וביארתי, שלפי פשוטו - רעות נקרא גוף הרעה, וצרות הוא מלשון צר, ואונקלוס מתרגם "ועקן", היינו שמעיק לאדם. שלפעמים נמצא אדם במצב כזה, שצר לו והעולם חושך בעדו, ונשבר רוחו בקרבו, חוץ מהייסורים שיש לו על ידי גוף הרעה. וזה בא לו לאדם, על ידי חוסר האמונה וביטחון בה', ואין ה' בקרבו, ואז הוא עשוק ורצוץ כל הימים. אבל מי שיראת ה' נגע בלבבו, מאמין בה' ובהשגחתו הפרטית, הצרות אינן צרות, ואינן מעיקות לו ואין מציר לו, וכמו שאמר דוד המלך: "כי גם כי אלך בגיא צלמוות, לא אירא רע, כי אתה עמדי", כי בכל ימצא מנוח ותנחומין, וקווי ה' יחליפו כח. ומשום כך אחרי שבא לו הכרה לאמור: "על כי אין אלקי בקרבי, בטלה ממילא הצרה, ורק הרעות הן רעות, ועל כן אמר "ומצאוני הרעות האלו". (ועי"ש עוד בכ"ד).

(וחותם מרן זצ"ל את ההקדמה במילים אלו: "הכותב בדמע בירושלים הנתונה כיום במצור ובמצוק, מבחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. היום עש"ק בהר, כ"ז למנב"י שנת תש"ח").

